

شرح حال علامه قزوینی بقلم خودش نقل از شماره هفتم سال اول مجله یغما

مهرماه ۱۳۲۷

آقای مرتضی مدرس چهاردهمی از فضلاء متبع کتابی در شرح احوال رجال علم و ادب با کوشش و بردباری تألیف نموده اند . شرح احوال علامه بزرگوار آقای قزوینی بخط خود ایشان صفحه‌ای چند از آن کتاب نفیس است که در اینجا نقل میشود .

اسم اینجانب محمد و اسم پدرم عبدالوهاب بن عبدالعلی قزوینی است . پدرم یکی از مؤلفین اربعه « نامه دانشوران » است و تراجم احوال نحاة و لغویین و ادبا و فقها غالباً با و محول بود و اسم او در مقدمه آن کتاب و شرح حال مختصری از او در کتاب « المآثر والاثر » مرحوم محمد حسن خان اعتماد السلطنه مسطور است و در سنه هزار و سیصد و شش هجری قمری در طهران مرحوم شد . تولد اینجانب در طهران در محله دروازه قزوین در پانزدهم ماه ربیع الاول سنه هزار و دو بیست و نود و چهار هجری قمری است . تحصیلات علوم متداوله اسلامی را در همان طهران کرده‌ام : صرف و نحو را در خدمت پدرم و خدمت مرحوم حاج سید مصطفی مشهور بقنات آبادی در مدرسه معیز المالك و فقهر را در خدمت همان بزرگوار و مرحوم حاجی شیخ محمد صادق طهرانی مدرس همان مدرسه و سپس در محضر مرحوم حاجی شیخ فضل الله نوری ، کلام و حکمت قدیم را در خدمت مرحوم حاج شیخ علی نوری در مدرسه خان مروی ، و اصول فقه را در خدمت مرحوم ملا محمد آملی در مدرسه خازن الملك ، و سپس اصول فقه خارج را در محضر درس مرحوم افضل المتأخرین آقا میرزا حسن آشتیانی (صاحب حاشیه مشهور بر رسائل مرحوم شیخ مرتضی انصاری) در سه چهار سال اخیر عمر آن مرحوم ، دیگر از علمائی که بدون حضور در مجالس درس ایشان (چون اصلاً مجالس درس نداشتند) از مفاوضات کثیر البرکات ایشان مدت های مدید مستفیض شده‌ام یکی مرحوم حاج شیخ هادی نجم آبادی و دیگر مرحوم سید احمد ادیب پیشاوری و دیگر مرحوم شمس العلماء شیخ محمد مهدی قزوینی عبدالرب آبادی یکی از مؤلفین اربعه نامه دانشوران است رحمة الله علیهم اجمعین .

در سنه ۱۳۲۲ چون برادرم میرزا احمدخان وهابی (حالیه در نظارت لشکر در کرمان) آنوقت در لندن بود من نیز سفری بلندن کردم و خیال توقف زیادی در آن شهر نداشتم ولی در نتیجه بعضی اتفاقات مدت مدیدی در آنجا و سپس در پاریس و پس از آن در آلمان و باز مجدداً در پاریس اقامت نمودم و در این نقاط با بعضی مستشرقین اروپا آشنا شدم از قرار ذیل: در لندن با مرحوم ادوارد براون انگلیسی که در ایران بواسطه کثرت آثار ادبی خود راجع بآن سر زمین بغایت معروف است و مرحوم مستر الس کتابدار سابق موزه بریطانیه، و مرحوم مستر آمدروز طابع تاریخ الوزراء هلال صابی و تاریخ دمشق ابن القلانسی، و مرحوم سر اینزن رس مترجم تاریخ رشید با انگلیسی و بسیاری از کتب نفیسه دیگر. در لندن مرحوم هر توینگ در نیورگک طابع کتاب سیبویه، و مرحوم باریه دومنار طابع و مترجم مسروج الذهب مسعودی و بسیاری از کتب دیگر، و مرحوم میه متخصص در السنه قدیمه ایران و مرحوم کلمانت هوارت طابع و مترجم کتاب البدء و التاریخ مقدسی و مناقب العارفین افلاکی و مؤلف عده کثیری از کتب نفیسه دیگر، و دوست فاضل ارجمند دانشمند آقای ولادیمیر مینورسکی مستشرق معروف روسی (که فعلاً در لندن اقامت دارند) مترجم حدود العالم با حواشی و تعلیقات بسیار نافع فاضلانه و مؤلف بسیاری دیگر از آثار نفیسه دیگر راجع بایران و از جمله اغلب مقالات مندرجه در «دائرة المعارف اسلام» در خصوص تاریخ و جغرافیای اغلب بلاد و نواحی ایران، و فاضل دانشمند محقق آقای پاول کراوس مستشرق چکوسلاواکی طابع و مترجم بسیاری از مؤلفات محمدبن زکریای رازی و مرحوم پل کازانوا مستشرق مشهور فرانسوی و متخصص در تاریخ و جغرافیای اسلامی مصر و مسکوکات دول اسلامی و غیر ذلک، و مرحوم گابریل فران مدیر سابق ژورنال ازیاتیک، و فاضل دانشمند پل پلیمو مستشرق فرانسوی و متخصص در زبان چینی و مغولی، و مرحوم ادگار بلوشه کتابدار قسمت شرقی کتابخانه ملی پاریس و مؤلف فهارس کتب فارسی کتابخانه مزبور و طابع قسمتی از جامع التواریخ رشیدالدین فضل الله وزیر غازان و اولجایتو، و فاضل دانشمند آقای لوئی ماسینین مستشرق شهیر فرانسوی و متخصص در زبان عربی و تصوف و مخصوصاً

در جمیع آنچه راجع به حسین بن منصور حلاج است، و فاضل دانشمند آقای هائری ماسه مستشرق مشهور فرانسوی که چندین سفر بایران کرده و در ایران بغایت معروف اند. در برلین بامر حوم مرکوارت مستشرق معروف آلمانی صاحب «ایران شهر» در جغرافیای قدیم ایران و بسیاری از نفایس آثار دیگر، و مرحوم ادوار زاخائو مستشرق معروف آلمانی طابع متن آثار البناقیه ابوریحان بیرونی و ترجمه آن بانگلیسی و طابع طبقات کبیر ابن سعد کاتب واقدی در ۱۵ جلد و غیره و غیره، و آقای دکتور موریتز مدیر کتابخانه مدرسه السنه شرقیه برلین متخصص در زبان عربی و قرائت خطوط متنوعه اسلامی، و مرحوم هارتمن متخصص در زبان عربی، و مرحوم اوسکارمان متخصص در زبان فارسی و کردی که چندین مرتبه بایران سفر کرده، و آقای اوگن میتووخ متخصص در زبان عربی و مصحح قسمتی از طبقات ابن سعد مذکور سابقا، و آقای فرانک استاد متخصص در زبان سریایی، و سباستیان بک مؤلف نحو و صرف مفصلی برای زبان فارسی با آلمانی و غیرهم.

در مدت اقامت خود در اروپا کتب ذیل بتصحیح این ضعیف و بمخارج اوقاف خیریه کبیر بامر حوم ادوارد براون انگلیسی بطبع رسیده است و بعضی از آنها نیز ترجمه با تألیف خود اینجانب است. (۱) جلد اول تذکره لباب الالباب عوفی (باستثنای ۵ یا ۶ جزوه اول) جلد دوم آن قبل از جلد اول و قبل از رفتن من باروپا بطبع رسیده بود.

(۲) مرزبان نامه سعدالدین و راوینی

(۳) المعجم فی معاییر اشعار العجم شمس الدین محمد بن قیس رازی

(۴) چهارمقاله نظامی عروضی سمرقندی با حواشی مفصل مبسوط در آخر آن

(۷ و ۶ و ۵) جلد اول و دوم و سوم تاریخ جهانگشای جوینی تألیف علاءالدین

عطا ملک جوینی در تاریخ مفسول و خوارز مشاهیان و اسمعیلیه الموت، با حواشی مفصل مبسوط در آخر جلد سوم و مقدمه مبسوط بر جلد اول

(۸) ترجمه لوایح جامی بفرانسوی که سپس وینفیلد مستشرق انگلیسی آن

ترجمه فرانسوی را بانگلیسی ترجمه نمود و با عکسی از نسخه خطی از آن

در لندن چاپ نمود؛

(۹) رساله در شرح حال مسعود سعد سلمان که فقط ترجمه آن بانگلیسی

توسط مرحوم ادوارد براون بطبع رسیده است نه اصل فارسی آن ،

(۱۰) دیباچه بر تذکرة الاولیاء شیخ عطار طبع آقای نیکولسون در لندن ،

(۱۱) رساله در شرح احوال شیخ ابوالفتوح رازی که بعنوان خاتمة الطبع

در آخر جلد پنجم کتاب مزبور در طهران بطبع رسیده ،

(۱۲-۱۳) عدة از مقالات متفرقة تاریخی و ادبی و انتقادی که در تحت عنوان

بیست مقاله قزوینی در دو جلد بطبع رسیده است : جلد اول در سنه ۱۳۰۷ هجری

شمسی در بمبئی بتوسط دوست فاضل دانشمند من آقای ابراهیم پورداود مدظله العالی^۱

و جلد دوم در سنه ۱۳۵۲ قمری (۱۳۱۳ شمسی) بتوسط فاضل دانشمند آقای عباس

اقبال مدظله العالی^۲ .

(۱۴) رساله در شرح احوال ابوسلیمان منطقی سجستانی مؤلف صوان الحکمه

که در سال ۱۳۱۲ شمسی در پاریس بطبع رسیده است ،

(۱۵) رساله در تحقیق مؤلف نفیة المصید و ربیعنی محمد نسوی منشی جلال الدین

(۱) فهرست مقالات جلد اول بیست مقاله قزوینی : ۱ - شرح زندگانی مؤلف (مقاله اول این مجموعه)

۲ - راجع بمقاله رسم الخط . ۳ - قدیمترین شعر فارسی . ۴ - طهران . ۵ - نامه امیر تیمور گورگان

۶ - قدیمترین کتاب در زبان فارسی حالیه . ۷ - کتاب راحة الصدور . ۸ - قصیده معزی . ۹ - مکتوب

از پاریس (۱) . ۱۰ - مکتوب از پاریس (۲) . ۱۱ - انتقاد مقاله یکی از فضلا . ۱۲ - مطبوعات

جدیده ملوک العرب . ۱۳ - يك عهدنامه مصنوعی . ۱۴ - آذری یازبان باستان آذربایگان .

(۲) فهرست مقالات جلد دوم بیست مقاله قزوینی : ۱ - مقدمه قدیم شاهنامه (باختصر تغییراتی در کتاب

هزاره فردوسی بچاپ رسیده) . ۲ - دیوان خواجه حافظ شیرازی . ۳ - تاریخ بیهق . ۴ - تکه

در خصوص خیام . ۵ - تمه صوان الحکمه . ۶ - مونس الاحرار . ۷ - عتبة الکتبه . ۸ - مجمل التواریخ .

۹ - فهرست کتب کتابخانه آستانه . ۱۰ - التوسل الی التوسل . ۱۱ - زین الاخبار . ۱۲ - کتاب

الابنیه عن حقایق الادویه . ۱۳ - دو سند تاریخی راجع بهزاد . ۱۴ - دوره تاریخ عمومی تألیف

میرزا عباسخان اقبال . ۱۵ - شرح حال مرحوم استاد براون . ۱۶ - راجع بترجمه پشتها بفارسی .

۱۷ - ممدوح عمادی شهر یاری . ۱۸ - راجع بحسن بن قطان مروزی . ۱۹ - نمونه خط ابن سینا .

۲۰ - تاریخ وفات انوری .

منکبرنی که در سنه ۱۳۰۸ شمسی باهتمام دوست ارجمند خود آقای عباس اقبال مدظله
العالی در طهران بطبع رسیده است .

(۱۶) رساله راجع به ممدوحین سعدی و شرح احوال آنان که در سنه ۱۳۱۷
شمسی بتوسط فاضل ارجمند آقای حبیب یغمائی ابتدا در مجله تعلیم و تربیت و سپس
مجزی در طهران بطبع رسیده است .

(۱۷) دیوان خواجه حافظ که این ضعیف از روی چند نسخه قدیمی تصحیح
نمودم و در سنه ۱۳۲۰ شمسی در طهران باهتمام وزارت فرهنگ بطبع رسیده است .
در اواخر سنه ۱۳۱۸ شمسی (اواخر سپتامبر ۱۹۳۹ میلادی) بواسطه ظهور
جنگ در اروپا و صعوبت اقامت امثال ما خارجیها در آن صفحات اینجانب
بطهران مراجعت کردم و تا کنون در آنجا میباشم و در این مدت اقامت ثانوی در
طهران دیوان حافظ را بتقاضای وزارت فرهنگ چنانکه در فوق گفته شد از روی
چند نسخه بسیار قدیمی تصحیح کردم و وزارت فرهنگ که در آنوقت آقای اسمعیل
مرآت متصدی آن بودند طبع گراوری از آن نموده است طهران - ۱۹ آبان ۱۳۲۱
هجری شمسی مطابق بیست و نهم شوال هزار و سیصد و شصت یک هجری قمری .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
محمد بن عبدالوهاب قزوینی

پرتال جامع علوم انسانی

مرحوم علامه قزوینی

مرحوم علامه قزوینی با جناب آقای دکتر غنی